

ИЗ ИСТОРИЈЕ РАТНЕ ВЕШТИНЕ

Генералмајор **КАРЕЛ ЛЕВИЧНИК**

АРТИЉЕРИЈА У ПРОБОЈУ КОД БОВЦА У КОБАРИДСКОЈ БИЦИ 1917 ГОДИНЕ

Већ после десете битке на Сочи 1917 године аустриско командовање увидело је да ће Сошка армија генерала Боројевића ипак подлећи услед ванредно тешких губитака у живој сили, која је првенствено трпела од дејства бројно надмоћније италијанске артиљерије, тим пре што је израда траншеја, заклона и склоништа на красу била веома тешка.

Изманеврисање италијанске артиљериске ватре, напуштањем поседнутог положаја и преношењем отпора на узастопне линије, није долазило у обзир, јер би, после пада положаја који се ослањао на Грмаду, лево аустриско крило изгубило наслон на море испред Трста и висило у ваздуху. Осим тога, узастопни положаји нису били солидно изграђени, нити су се могли изградити у догледно време, тим пре што је недостајало потребних техничких средстава.

Ако би Трст пао, изгубило би се од политичког престижа, а дошло би и до напуштања Истре, јер би Аустријанцима недостајало снаге за одбрану овако проширеног фронта. С друге стране, Италијани, а поготово њихови савезници, могли би да искористе ову просторију за обухватне и обилазне маневре.

Сем тога, морал аустриских трупа није више био на таквој висини да би могао издржати неке дуже отступне операције.

Због тога је аустриска Врховна команда дошла до убеђења да може поправити своју тешку ситуацију само ако предухитри италијанску војску у њеном следећем нападу. Немци нису усвојили њихову првобитну намеру да се у том циљу предузме једна општа заједничка офанзива (тј. Немци и Аустријанци) са тежиштем из Јужног Тирола. Зато се аустро-угарска Врховна команда морала задовољити непосреднијим задатком, тј. да избаци Италијане из њихове тадашње нападне просторије на Сошком фронту. Али, како ни за овакав напад на Сошком фронту није располагала довољним снагама и средствима, нарочито артиљеријом и муницијом, морала је — према постојећем уговору — да тражи помоћ од Немаца, било у виду директног учешћа њихових трупа у нападу, било у виду смењивања аустриских трупа на заједничким фронтovima. После дужег устезања, користећи повољан развој ситуације на Источном фронту, немачка Врховна команда се ипак сагласила да учествује у траженој операцији.

Према постигнутом споразуму, вођење операције препуштено је аустриској Врховној команди, којој су били непосредно потчињени Југозападни фронт, под командом фелдмаршала надвојводе Еугена, и трупе у Корушкој и Тиролу (Тиролски фронт), под командом фелдмаршала Конрада.

У састав Југозападног фронта улазили су:

— X аустриска армија, која је извучена из састава Тиролског фронта, јачине две планинске дивизије;

— XIV немачка армија, генерала Белова, од седам немачких и пет аустриских дивизија;

— Група армија генерала Боројевића са Другом сошком армијом (10 дивизија) и Првом сошком армијом (11 дивизија).

Позади XIV армије налазиле су се три аустриске пешадиске дивизије у стратегиској резерви Врховне команде.

XIV армија имала је задатак да у времену између 10 и 20 октобра одбаци Италијане преко државне границе, а по могућству и преко Тилмента (Таљаменто). За извршење овог задатка она је формирала четири (корпусне) групе за напад (Краус, Штајн, Берер и Скоти). На десном крилу била је група Краус (Први аустриски алпински корпус, ојачан једном немачком ловачком дивизијом), под командом аустриског генерала Крауса.

*

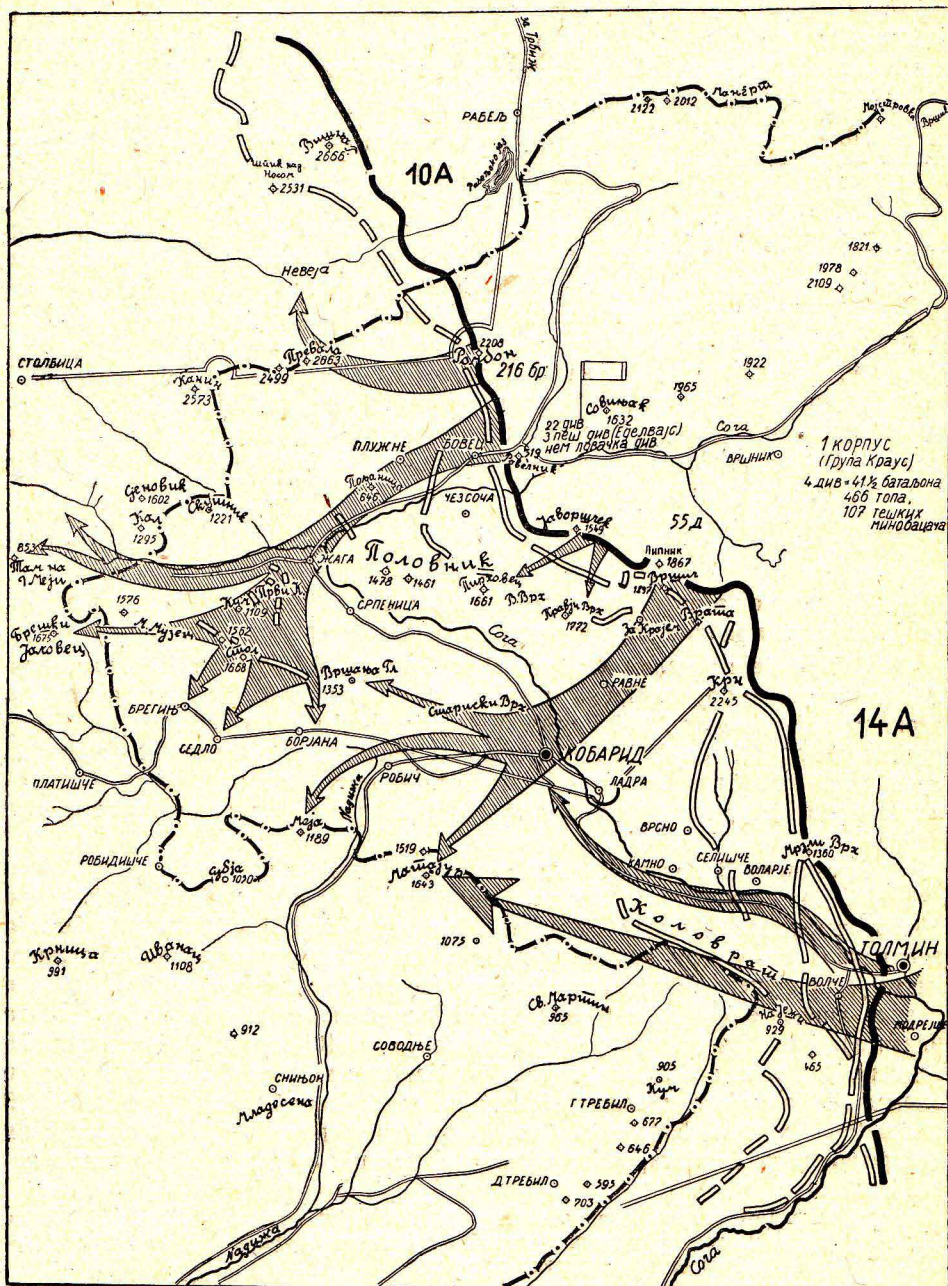
* * *

Командант XIV немачке армије, у својој заповести од 4 октобра, поставио је следећи задатак: пробити непријатељски фронт код Бовца и Толмина и достићи линију Хумин (Бемона) — околица Чедада, са тежиштем на десном крилу (група Краус). За извршење овог задатка командант XIV армије сматрао је неопходним да се потпуно овлада друмом Бовец — Жага — Кобарид — Толмин. Из тога је произишао њен ближи задатак: даноноћним наступањем заузети линију Канин (2585) — Брешки Јаловец (1615) — Меје (1189) — Матајур (1643) — Св. Мартин (965) — Кум (905) — Требил — висови око села Костањевице (јер се сматрало да су ти висови главни ослонци већ делимично уређеног италијанског другог одбранбеног појаса, а сем тога, долином Надице, између висова Меја и Матајур, води најближи пут у равницу). Важно је — истиче се у заповести — да се Италијанима не да времена да се организују за одбрану на висоравни Иванец (1168) северно од Чедада.

Док је командант XIV армије у инструкцији својим трупима поставио да се свака нападна радња у планинама првенствено изводи у циљу заузимања и држања гребена, тј. да кретање гребенима и њихово заобилажење има предност над кретањем долинама и дубоким теснацима (долине је требало користити само за наступање резерви, возеће артиљерије и за снабдевање), дотле је генерал Краус усмерио тежиште на пробој долином, пошто је сматрао да је долином могуће брже напредовање.

Истовремено са овим инструкцијама одређени су и задаци појединим групама.

Група Краус имала је да изврши главни удар у једном налету преко Бовца и Жаге до врха Стола (1668) и очисти падине Ромбона и Канина до Скутника, с тим да једном јаком колоном на левом крилу заузме Вршић

Скица просторије пробоја 14 армије и 1 корпуса

(1897) и даљим наступањем, правцем Равне — Кобарид — Ст. Село, отвори Кобаридску Котлину. Та колона, по потреби, могла је са истока да нападне италијанске положаје на Столу и да потом продужи ка Карници (991).

Зона дејства групе Краус — десно — била је:

Предиљ — Ромбон — Канин — Столбица — На Бјели — ток Беле — Хумин, а лево: Крн (искључно) — Ладра — Кобарид — Кред — Лубја (1050) — Ракијуго.

Група Штајн имала је главни задатак да заузме Матајур (1643), јер би се његовим заузимањем са јужне стране и наступањем левог крила групе Краус преко Вршића (1897) — За Крајем — Равно ослободила Кобаридска Котлина. Поред овог главног задатка, требало је да група Штајн северно од Соче остави само онолико пешадије колико је било потребно за акције чишћења и да против непријатеља на простору Крн (2245) и Мрзли Врх (1360) сконцентрише јаку артиљерију ради неутралисања непријатељског дејства против снага које буду наступале ка Матајуру, јер је од заузимања коте На Граду (1114) зависео исход даљег наступања. Требало је стићи на Матајур по могућству пре непријатеља.

*
*   *
*

Прикупљање потребног броја артиљерских, нарочито тешких оруђа, био је најтежи проблем који је требало решити у припремном периоду.

Дотада је на целом Сошком фронту било 3.000 италијанских према 1.800 аустријских оруђа. Према првој замисли аустријске команде требало је извршити појачање од 1.000 оруђа. Међутим, у току разраде плана овај број повећан је на 1.500 оруђа и 420 средњих и тешких минобацача (од којих 460 оруђа и 216 минобацача немачких), тако да је постигнут однос 1 : 1. Ово појачање додељено је искључиво XIV армији и северном крилу Друге сошке армије.

Аустријска Врховна команда сматрала је да је групи Краус довољно само 194, док је командант корпуса прорачунао да му је потребно најмање 500 артиљерских оруђа да би могао обезбедити пробој код Бовца.¹⁾ Она је распоредила скоро сву артиљерију на правац главног удара код Толмина. Пошто је привучена једна школска артиљерска бригада и 48 оруђа немачке ловачке дивизије (која је била придата I аустријском корпусу као четврта дивизија), I аустријски корпус располагао је са 466 оруђа (14 тешких, 78 средњих, 300 лаких и 74 позициска²⁾). Мањак од 38 оруђа надокнадила је команда XIV армије додавањем једног немачког минобацачког батаљона (16 бацача 240 мм и 32 бацача 170 мм). Ови минобацачи и већина аустријских (аустријски нису били нарочито ефикасни) добили су задатак да униште не-

¹⁾ У својој књизи „Das Wunder von Karfreit“ генерал Алфред Краус не објашњава ту разлику у прорачуну потребне количине оруђа између аустријске Врховне команде и команде I аустријског корпуса.

²⁾ Ови подаци узети су из „Ö. — U. letzter Krieg 1914 — 1918/VI“. Међутим, генерал Краус, у својој књизи „Das Wunder von Karfreit“, износи цифру од 433 оруђа. Могуће је да је та разлика од 33 оруђа постојала између планираних и оних која су стварно стигла и постављена на ватрене положаје.

пријатеља на првом положају између друма и подножја Ромбона. На тај начин сва остала артиљерија могла је да решава задатке у дубини непријатељске одбране, првенствено да неутралише и уништава артиљерију, ватрена средства и живу силу на другом положају и међуположају иза другог положаја, као и на просторији Жага — Српеница.

Додељивање потребне количине муниције претстављало је следећу тешкоћу. Пошто је аустриска Врховна команда сматрала I аустриски корпус као помоћну групу, имала је намеру да му као помоћној групи додели и одговарајућу норму муниције. Количине муниције коначно су повећане за брдске и пољске топове и хаубице 150 мм по 800 метака и за мерзере 305 мм по 200 метака на оруђе.³⁾

Оруђа и муницију требало је довлачити са руског и румунског фронта и из позадине. То је изискивало велике напоре, пошто је због прилично дезорганизованог железничког саобраћаја за XIV армију (укључно са I корпусом) требало обезбедити око 2.400 железничких композиција, тј. отприлике 75 композиција дневно у року од 4½ седмице колико је времена стајало на расположењу за припреме. Поред тога, Југозападном фронту требало је довести још и 30.000 грла за артиљериске запреге. Али, тиме питање привлачења артиљерије није било решено, јер су искрпне станице биле удаљене 30 км од ватрених положаја. I корпус је располагао само са два друма који су од искрпних станица до положаја водили преко тешких планинских превоја: од Трбижа преко Предила (који је био под ватром противника, тако да су се транспорти могли кретати само ноћу) и од Крањске Горе преко 1661 м високог, у рату изграђеног, прелаза на Вршићу (који је у октобру 1917 године већ био под снегом и преко којег су се батерије топова 100 мм морале превозити са недовољно исхрањеним коњима. А пошто овај друм, при спуштању у Тренту, води кроз тунеле, кроз које нису могли пролазити моторизовани 150 мм топови и хаубице, бацачи 240 мм и мерзери 240 мм и 305 мм, они су се морали превозити преко Предила. Пошто је већина ватрених положаја тешких оруђа била предвиђена у долини Соче, батерије су морале да пролазе ноћу на око 500 м далеко од италијанских положаја.

20 октобра, тј. на четири дана пре напада, на положају је била само 41 батерија, а 39 батерија још није било стигло.

На сам дан напада на положајима од Ромбона до мора било је укупно 3.540 оруђа и 78 минобацачких батерија (чета).

Интересантно је поменути да су 36 часова пред напад италијански краљ и начелник штаба италијанске Врховне команде, генерал Кадорна, на-

³⁾ После италијанске офанзиве, крајем 1916 године, аустриска Врховна команда рачунала је за 3 дана тешких борби („Groskampftag“) следеће количине муниције: пољски топ — 1.000, пољска хаубица — 700, тешка хаубица — 300, тешки мерзер — 200 метака (Piterich), »Der Ö. — U. Bundesgenosse im Sperrfeuer«. Интересантно је да је у овој операцији повећан број метака за топ и хаубицу 150 мм на 800 метака.

У времену од 8 септембра до 16 октобра догурено је на фронт за аустриска оруђа око милион метака (од тога 10% хемских), а за то је било потребно 2.000 вагона.

лазећи се на Столу (1668), дошли до закључка да је Стол неосвојив и да са правца Бовца не прети опасност пробоја.⁴⁾

XIV немачка армија успела је да за неколико дана, са висине око 500 м и без губитака, изврши авиоснимање целе нападне зоне. Међутим, аустриски авијатичари нису могли извршити фотоснимање за неколико месеци због тога што су њихове фотокамере захтевале да се надлетање врши на висини око 2.500 м.⁵⁾

У зони пробоја I корпуса италијански положај протезао се од Ромбона (чији је врх био у аустриским рукама), источно од места Бовец (западно од Равелника на коме су били аустриски положаји), на Чезочу, а одавде јужном падином увале Слатник до Вршића (1897).

Отприлике 3 км позади првог протезао се други положај, ослањајући се северно на пећине Ромбона, а јужно на падине Половника. Где је долина најужа, тј. нешто западније од поточића Бока, протезао се међуположај који се ослањао на падине Пољанице и Половника. Трећи положај протезао се од седла Учеја преко Стола (1668) ка Волнику.

У пећинама Ромбона било је око 80 каверни из којих су Италијани контролисали целу котлину Бовца. За сваку каверну било је одређено по једно оруђе (брдски топ 75 мм или топ 100 мм, према даљини гађања), које је у нападу имало једини задатак да држи каверну под сталном ватром. Претходним искуствима било је утврђено да се од сваких 10 испаљених метака могло рачунати са по 2 до 3 поготка у топарнице. Међутим, на дан напада ова оруђа нису дејствовале, јер је јака магла спречавала њихово гађање.

Земљиште је обема странама пружало повољне услове за избор осматрачница, само су на аустриској страни били тежи услови за избор ватрених положаја. Изузев положаја за моторизована средња, а нарочито тешка оруђа (240 и 305 мм), који су били везани за долину Соче, положаји осталих оруђа морали су се бирати, углавном, високо у пећинама и планинама, пошто за њих у уској долини уопште није било довољно простора. Осим тога, ватрени положаји у долини не би били погодни за извршење ватрених задатака појединих батерија, односно оруђа, нарочито у погледу најмање даљине гађања. Тако, на пример, једну батерију 150 мм требало је поставити на положај под сам врх Липника (1014), до кога је водила само стаза, тако да је оруђа требало износити у расклопљеном стању⁶⁾ и на рукама пренети 3-200

⁴⁾ Котлина код Бовца почиње код ушћа Коритнице у Сочу. Са севера је затвара масив Ромбона, односно В. Врха (2208), Канин (2585). Према томе, Велики Врх надвишава Бовец за 1700 м, а хоризонтална удаљеност његовог врха од Бовца износи свега 3.000 м. Канин надвишава котлину за 2.200 м и тешко је проходан чак и за појединца. Са југа котлину затварају огранци гребена Крна (2245): Половник (1772) и Јаворшчек (1549), који стрмо падају у долину Соче код Чезсоче, односно код Жаге. Ове огранке дели дубока струга поточића Слатинек. Код Бовца је котлина широка око 3 км и постепено се сужава ка западу.

⁵⁾ *Revista di Artiglieria e Genio*, април—мај, 1922 године.

⁶⁾ Аустриска артиљерија имала је артиљерска оруђа која су била подешена за брдски транспорт, тј. по деловима, као на пример, оруђа мањег калибра на товарној стоци (75 мм), средњег калибра у тандем вучи (100 мм), или помоћу сао-

метака по тамним ноћима, по киши и снегу, јер је стаза била под контролом Италијана.

Командант I аустриског корпуса (група Краус) дошао је до закључка да пробој може успети само у том случају ако Стол буде заузет још првог дана. Међутим, напад преко гребена на Стол захтевао би много времена, тако да би га недријатељ могао искористити за предузимање потребних против-мера. Због тога је донео одлуку да у току првог дана продре долином преко свих италијанских положаја до Стола, обезбеђујући десни бок једном дивизијом преко Ниског Врха (1242) правцем ка На Бјели (Безјута).

На основу армиске заповести, командант I корпуса наредио је да се напад изврши у три групе са задатком да се најпре избије на линију Канин — Брешки Јаловец — Меја, и то:

— Северна група (216 пешадиска бригада) правцем Ромбон — Превала — Невеја.

— Главна средња група, дубоко ешелонирана (22 стрељачка дивизија, 3 пешадиска Еделвајс дивизија и Немачка ловачка дивизија), правцем Жага — Хум и Први Хум — гребен Стола од к. 1668 до к. 1450 — Брешки Јаловец, Брегињ — Борјана. Следећи задатак ове групе био је да овлада просторијом Платише — Лубја — к. 1228 — јужно од Меја (1189), с тим да други ешелон наступа долином Учеје и да упути делове трупа на Скутник (1721), Ниски Врх (1242) и Там на Меји (853). Немачка ловачка дивизија требало је да наступа у трећем ешелону долином преко Жаге ка Кобариду.

— Јужна група (55 пешадиска дивизија) имала је задатак да првог дана заузме просторију Вршић (1897), За Крајем, Красји Врх, настојећи да заузме Пл. Јаму и очисти италијанске положаје у ували Слатника, чим заузме прелаз За Крајем као и Половник кад заузме Пл. Јама. После тога требало је да заузме Кобарид и да упути јаке одреде на Вршања Гл. (1353), Меју (1189) и Матајур (1643), ако то дотле не би заузела група Штајн.

Осматрачница команданта корпуса налазила се на југозападним падинама Свињак (1637), 1.100 м далеко од врха.

У нападу је укупно учествовало 41½ батаљон пешадије, 466 артиљерских оруђа и 107 тешких минобацача.

* * *

*

У пролеће 1917 године свака аустриска дивизија имала је пољски артиљерски пук (четири пољске батерије, једна ПА и једна минобацачка батерија) и пук пољских хаубица од 6 батерија.

Већи део дивизија имао је и тешки пољски артиљерски пук од три батерије хаубица 150 мм и једне топовске батерије 104 мм. Иако све дивизије нису примиле све батерије, ипак је концем 1916 године свака дивизија располагала са просечно 60 артиљерских оруђа. Противно ранијем схватању, сматрало се да је боље да дивизије имају све врсте пољске артиљерије у

ника и чекрка (150 мм). После Првог светског рата и друге армије, међу којима италијанска, швајцарска, француска, па и бивша југословенска (брдски топ 75 мм на товарној стоци, брдска хаубица 100 мм у тандем вучи), усвојиле су овакав начин транспортовања оруђа у планинама.

своме саставу, него да оне стоје у корпусној артиљерији.⁷⁾ Па ипак, група Краус имала је и своју корпусну групу. Поред корпусне артиљерије, у свакој аустриској дивизији групе Краус постојале су и њихове артиљериске бригаде. Бригаде су биле различитог састава и јачине, због ојачања која су им била придата с обзиром на задатке које су добиле, тако да су биле састављене од артиљериских јединица из 7—8 артиљериских пукова, школске артиљериске бригаде, тврђавских артиљериских батаљона, минобацачких батерија и позициских оруђа.

Распоред артиљерије у групи Краус види се из следећег прегледа:

Здружена јединица	Артиљериска јединица	С а с т а в		Укупно оруђа
		Број батерија	Из којих јединица	
3 пешадиска дивизија	53 резервна пољска артиљериска бригада	3 хаубичке 1 хаубичка 7 топовских 1 топовска 1 топовска 1 хаубичка 1 топовска 1 топовска 2 минобацачке батерије 2 немачке хаубичке батерије 7 позициских оруђа	53 резервног пољског хаубичког пука 202 резервног пољског хаубичког пука 22 брдског артиљериског пука 3 брдског артиљериског пука 5 брдског артиљериског пука 16 тешког пољског артиљериског пука 106 тешког пољског артиљериског пука 4 тврђавског артиљериског батаљона	68 лаких 12 средњих 7 позициских 2 минобацачке батерије
22 стрелачка дивизија	43 пољска артиљериска бригада	4 топовске 3 хаубичке 4 топовске 2 хаубичке 1 хаубичка 3 хаубичке	53 резервног пољског топовског пука 53 резервног пољског хаубичког пука 43 тешког пољског артиљериског пука 17 пољског хаубичког пука 22 пољског хаубичког пука Школске бригаде школе гађања	88 лаких 24 средња 18 позициских

⁷⁾ Ö-U-letzter Krieg 1914—18/VI.

Здружена јединица	Артиљерска јединица	С а с т а в		Укупно оруђа
		Број батерија	Из којих јединица	
		2 топовске 1 топовска 1 ¹ / ₂ минобацачка батерија 1 немачка хаубичка батерија 4 немачке миноб. батерије 18 позиц. оруђа	3 брдског артиљериског пука 92 резервног тешког пољског артиљериског пука	5 ¹ / ₂ минобацачких батерија
55 пешадиска дивизија	93 резервна пољска артиљерска бригада	4 топовске 2 хаубичке 2 хаубичке 5 топовских 9 топовских 1 топовска 3 хаубичке 1 хаубичка 2 минобацачке батерије 14 позиц. оруђа	43 пољског топовског пука 16 пољског хаубичког пука 57 резервног пољског хаубичког пука 3 брдског артиљериског пука 16 брдског артиљериског пука 17 брдског артиљериског пука 6 тешког пољског артиљериског пука 5 тврђавског артиљериског батаљона	108 лаких 16 средњих 16 позициских 2 минобацачке батерије
Немачка ловачка дивизија		2 минобацачке батерије 36 лаких оруђа		2 миноб. батерије 36 лаких оруђа
	Корпусна артиљерска група	1 топовска 3 хаубичке 1 топовска 1 топовска 2 хаубичке 1 ¹ / ₂ мерзерска велике моћи (240 мм) 4 мерзерске велике моћи (350 мм) 35 позициских оруђа	Школске бригаде школе гађања 42 тешког пољског артиљериског пука 1 тврђавског артиљериског пука 7 тврђавског артиљериског пука 5 тврђавског артиљериског батаљона 1 тврђавског артиљериског пука 2, 3 и 6 тврђавског артиљериског пука	26 средњих 14 тешких (велике моћи) 35 позициских

Здружена јединица	Артиљерска јединица	С а с т а в		Укупно оруђа
		Број батерија	Из којих јединица	
			СВЕГА: 300 лаких 78 средњих (до 150 мм) 11 велике моћи (240 мм и 305 мм) 74 позициских 11 ¹ / ₂ миноб. батерија	
			УКУПНО: 466 оруђа и 11 ¹ / ₂ минобацачких ба- терија ⁸⁾ .	

24 октобра у 2.00 часа почела је артиљерска припрема хемиским зрнима из преко 300 оруђа (сви калибри нису имали хемиску муницију). Главни циљеви били су италијанске батерије. У почетку Италијани су јако реагирани, али је њихова ватра постепено слабила због отровног дејства аустриске артиљерије, тако нису били у стању да изврше наређену артиљерску против-припрему по густо поседнутим аустриским полазним положајима. Гађање хемиским зрнима вршено је до 4.30 часова. У 6.30 часова отпочела је артиљерска припрема из свих артиљерских оруђа, а у 7.30 часова укључили су се и минобацачи. У 9.00 часова отпочео је општи напад пешадије, која је брзо упала у први италијански положај.

Равница од друма до Соче завршава се на самој обали Соче 20 м дубоким падом. Пут који води од Бовца у Чезочу спушта се ка Сочи једном дубоким удолином у којој су се налазиле бараке за два до три батаљона у резерви и неколико батерија на ватреним положајима. У току артиљерске припреме један немачки хемиски батаљон затровао је ову просторију са 1.000 отровних боца, тако да је напад пешадије са источне стране обезбеђен широко и непроходном просторијом.

На левом крилу узет је Вршић на јуриш, пошто је у 9.00 часова сам врх бачен у ваздух, на чијем је мимирању рађено неколико седмица.

До 21.00 час заузет је међуположај иза другог одбранбеног положаја, а Жага тек ујутро 25 октобра, пошто су били порушени мостови преко поточића Бока и преко Учеје код Жаге. Стол је заузет у току ноћи 25/26 октобра, а Брешки Јаловец (1615) 26 октобра ујутро. По паду Брешког Јаловца италијанска Врховна команда одлучила се на повлачење својих армија преко Тилмента.

⁸⁾ Од минобацача било је: 31 аустриски од 220 мм, 28 аустрских од 140 мм, 16 немачких од 240 мм и 32 немачка од 170 мм. Сви немачки минобацачи, 17 аустрских минобацача 220 мм и 16 аустрских минобацача 140 мм били су придати 22 стрелачкој дивизији.

*

У погледу употребе артиљерије у овој операцији могу се извести следећи закључци:

Основна маса артиљерије (преко 70%) групе Краус била је ангажована за припрему и подршку јуриша на правцу главног удара друмом код Бовца.

На отсеку код Бовца густина артиљерије и тешких минобацача износила је приближно 205 оруђа на 1 км фронта (328 оруђа и око 83 тешка минобацача на ширини фронта од 2 км, без оруђа 55 пешадиске дивизије, која су, такође, могла учествовати у артприпреми на правцу главног удара).

Артиљериска припрема била је подељена на три периода: Од 2.30 до 4.30 часова извршен је налет са око 300 оруђа хемиским зрнима са циљем да се неутралише италијанска артиљерија и на тај начин спречи њихова артиљериска противприпрема која би могла нанети огромне губитке и дезорганизовати аустријске трупе на густо поседнутом полазном положају. У том периоду артиљериске припреме нису дејствовали сви калибри зато што за све није била предвиђена хемиска муниција.

Италијанско командовање било је тачно обавештено о овој операцији, па чак и о почетку артиљериске припреме, јер су 23 октобра на Вршићу и на Мрзлом Врху прислушкивани отворени телефонски разговори Аустријанаца из којих се могло сазнати да је „акција“ утврђена за следећу ноћ и да ће артиљериска припрема почети у 2.00 часа. На основу тих података и других обавештења, која су била примљена, италијанско командовање могло је **благовремено** да изврши артиљериску противприпрему, која је била припремљена. Да је противприпрема заиста била припремљена види се и из тога што је италијанска артиљерија одмах организовано реагирала на аустријску артиљериску припрему, али је ватра брзо малаксала услед дејства отрова хемиских зрна.

Од 6.30 до 7.30 часова сва аустријска артиљерија вршила је рушење, а од 7.30 до 9.00 изведен је ватрени налет углавном по живој сили, уз неутралисање оживелих батерија и рушење сталних објеката, при чему су сви минобацачи тукли циљеве на првом положају. Већина тешких минобацача 140 до 240 мм били су придати 22 дивизији која је била у првом ешелону на правцу главног удара.

Пошто се веровало да се резерве и артиљерија у долини код Чезоченеће моћи потпуно уништити, односно неутралисати артиљериско-минобацачком ватром, извршено је тровање те просторије са отровом који је пуштен из 1.000 отровних боца.

Артиљериска припрема трајала је укупно 7 часова са прекидом 2 часа, тако да је стварно гађање трајало свега 5 часова. Она је била веома кратка у односу на дотадашње артиљериске припреме, које су трајале и по више дана, поготово ако се узме у обзир јако фортификациско уређење италијанских положаја. Тако кратка, али силна артиљериска припрема потпуно је успела: Италијанима није дато време да се приберу, а нападачу је остало довољно времена да истога дана заузме први и други положај и међуположај иза другог положаја. Она је успела и због тога што је вршено прецизно га-

ђање које, готово, није ометала италијанска артиљерија, пошто је у самом почетку артиљериске припреме била неутралисана, као и због добро изабраних ватрених положаја аустриске артиљерије.

За време другог и трећег периода артиљериске припреме и подршке јуриша, посебно је било планирано истовремено неутралисање, односно за-слепљивање сваке италијанске каверне на падинама Ромбона дејством са по једним оруђем за непосредно гађање.

Поставља се питање: зашто је у артиљериској припреми постојала двочасовна пауза?⁹⁾ Вероватно је да су за то постојала два разлога: први, гађање за неутралисање и уништење живе силе у траншејама и рушење дуготрајних отпорних тачака и склоништа морадо је почети после сванућа (излазак сунца око 6 часова и 20 минута) да би се могло осматрати, и други, требало је да отров хемиских зрна престане да дејствује до упада нападачеве пешадије у италијанске артиљериске положаје.

Артиљерија је гађала пуним режимом. На ватреним положајима било је припремљено за разне калибре по 7—13 б/к муниције.

Из употребе тешких минобацача и великог напрезања тешке артиљерије може се закључити да је успех артиљериске припреме, углавном, био заснован на дејству оруђа великих калибара, које је на кршу много јаче него на меканом земљишту, пошто се то дејство појачава дејством парчади камења које, например, при удару гранате 150 мм поразно дејствује у полупречнику преко 50 м и проузрокује тешке повреде које захтевају дуготрајно лечење. Сем тога, Италијани су приликом фортификациског уређења положаја вешто употребљавали армирани бетон и бушили тунеле, коридоре и каверне у живом камену. Зато су Аустријанци предвидели неутралисање тих утврђења непосредним гађањем у амбразуре и отворе, као и гађањем најтежих калибара (240 мм и 305 мм). Иако та зрна нису могла порушити утврђења, она су, нарочито ако је гађање дуже трајало, толико деморалисала браниоце, да су често радије напуштали каверне и тунеле, него остајали у њима.

Италијани су погрешили што нису дезорганизовали аустриски напад својом благовремено извршеном артиљериском противприпремом. Још 10 октобра италијанска Врховна команда наредила је команданту Друге армије, да за време непријатељске артиљериске припреме, сем гађања по рејонима концентрација трупа, по командним местима, осматрачницама, итд., изврши најсилнију противприпрему. У тој заповести наглашено је да се концентрише ватра средње и тешке артиљерије на полазне положаје непријатељске пешадије (на правцима његовог вероватног напада), која је била изложена уништавајућој артиљериској ватри у провизорним траншејама, готово без склоништа. У заповести је било наглашено да се напад непријатеља дезорганизује и разбије још **пре него што почне**, јер су то сигурно дозвољавала расположива моћна артиљериска средства. А пошто је постојала могућност да непријатељ изврши јуриш после најкраће артиљериске припреме, било је наглашено да и артиљерија и пешадија у сваком случају буду будни и спремни да предупредe и да сузбију напад.¹⁰⁾

⁹⁾ Ова пауза у артиљериској припреми у литератури није објашњена.

¹⁰⁾ Luigi Cadorna, „La guerra alla fronte italiana“ (24-V-1915 — 9-XI-1917, страна 239—440).

Из ове заповести се види да је италијанска Врховна команда благовремено наредила организацију артиљериске противприпреме и да је циљ противприпреме била аустриска пешадија на полазним положајима, а не аустриска артиљерија (пошто се у заповести уопште не помиње). Из ње се може закључити и то, да су Италијани схватили и примењивали артиљериску противприпрему само на полазним положајима непријатељске пешадије, тако да у противприпрему нису улазила гађања по непријатељским прикупљеним трупима, командним местима, осматрачницама, већ су вршена према потреби, одвојено од саме противприпреме. Према томе, вероватно је да италијанска артиљерија због тога није извршила довољне припреме за истовремено, брзо и тачно контрабатирање аустриске артиљерије, тим пре што аустриска отровна зрна нису могла моментално да неутралишу сву италијанску артиљерију. На тај начин, она би могла одговорити на аустриску артиљериску припрему успешним контрабатирањем, да је за то била потпуно припремљена. Тако је аустриска артиљерија својом уништавајућом артиљериском припремом, најпре по артиљерији, а потом и по свим пешадиским положајима (који су јој били тачно познати, јер су били снимљени из ваздуха), омогућила својој пешадији да, уз сразмерно мале губитке и за веома кратко време, сруши сав италијански одбранбени систем на читавој његовој дубини.

Аустриска позициска и тешка артиљерија (240 мм и 305 мм), па и део средње артиљерије, изостала је већ другог дана. Са пешадијом је одмах пошла артиљерија на товарној стоци и лака артиљерија са коњском вучом и део средње артиљерије. Оруђа средње артиљерије, која је била ван комуникација, делом су изношена у расклопљеном стању, чак и на веће висине, тако да је за њихово премештање било потребно дуже времена. Аустриска артиљерија била је присиљена на то ради тога да би могла извршити постављене задатке, а и због недовољног простора у долинама. Тешка артиљерија (за чије је скидање са ватрених положаја било потребно најмање 12 часова, а за постављање на нове положаје до 2 дана) била је делом враћена у позадину, а делом пребачена на Тиролски фронт.

Артиљериска подршка пешадије са основних ватрених положаја била је отежана, а у току напредовања пешадије делом и немогућа због тога што се није расподагало радиосредствима. Чак ни корпус за време офанзиве није имао везе са својим дивизијама, пошто није добио радиостанице.¹¹⁾

У току ове операције на делу се показало да добро опремљена и извежбана артиљерија може готово свуда да прође и нађе ватрене положаје, разуме се, ако се води рачуна о капацитету просторије.

¹¹⁾ Даскаловић, „Битка код Капорета“, стр. 183